

אוצר החכמה

מהאי טעמא מוכן שמהסיפור הנ"ל אי אפשר לדייק שלפי דעת הצ"צ הקטן מוזהר בב"י ובב"י וחייב להפרישו מזה, ושחמץ של קטן שעבר עליו הפסח אסור בהנאה³¹, כי (נוסף על מה שזה לא היה ודאי חמץ) ע"פ דין הרי"ז של האב — גדול].

ובכלל צ"ע אם מתוכן הסיפור הנ"ל אפשר ללמוד הלכות בדין ואיסור חמץ ובנוגע לכל אדם — מכיון שמדובר אודות חמץ דרבנן, ואולי — רק ספק חמץ, ענין מיוחד דלא שכיח, אודות בית שבו היו מהדרים בתכלית וכו'.

ה. ויובן זה בהקדים אשר — ע"פ השמועה מחסידים³² — הנה היתה הנהגת חסידי רבותינו נשיאנו ע"ד הנ"ל: כשהיה להם דבר מאכל ומשקה שקיבלו מהרבי ולא היה אפשר שיהי' ברשותו בפסח — לא מכרו זה עם החמץ, כי אם אכלוהו, או שתוהו קודם הפסח.

והטעם בזה י"ל בפשטות: זהו היפך כבוד רבו שיקח השיריים שלו וכיו"ב (ובפרט שהוא נתנו לו) ולתתם או למכרם לאינו יהודי.

ויתירה מזו: במציאות שהמאכל וכד' נמכר ונכנס לרשותו של אינו יהודי, צ"ע: לאחרי שיהודי חוזר וקונה את זה, אם נשאר בהמאכל מהקדושה של הצדיק שהיתה בו מקודם?

ו. לכאורה יש לומר שהמענה על השאלה הנ"ל תלוי בבירור מהות האיסור של חמץ בפסח. ובלשון הרוגצ'ובי³³: אם איסור חמץ הוא

„שלא אסרו להאכילו איסור בידים אלא כשהמאכל אסור מצד עצמו כגון טריפה וכיוצא בה אבל כשהמאכל מותר מחמת עצמו אלא שהוא זמן האסור באכילה מותר וכו' שהרי מאכילים הקטנים ביוה"כ כו" (ושם סי' קו ס"ג. סי' תעא ס"י). (32) מכ"ק מו"ח אדמו"ר — לא שמעתי בכ"ז. (33) קונטרס השלמה ע' 65.

31) ראה פרמ"ג פתיחה כוללת ח"ב אות ב. שד"ח שם ס"ח אות מג (ע' א'קכח ואילך). אות עז (א'קלו). שו"ת חלקת יואב או"ח סי' יט. ובשו"ע אדה"ז (סי' שמג ס"ב) דאביו מחויב מד"ס לגעור בהם ולהפרישם מלעבור על ל"ת ואפילו על איסור של ד"ס. ובס"ג שם „החינוך בל"ת כו' הוא ככל תינוק שהוא בר הבנה כו"'. ולהעיר ממ"ש בהל' שבת סרס"ט ס"ג

„תואר“ (דהיינו זה שהמאכל (וכיו"ב) הוא „חמץ דיק“), או שהאיסור „חל על העצם“; וכמו שהוא מכאן שזהו תלוי במחלוקת ר"י ור"ש³⁴ אם חמץ לאחר הפסח אסור בהנאה „דמאן דס"ל אסור ס"ל דהאיסור חל על העצם ומאן דס"ל מותר ס"ל דלא הוה רק תואר וכשהלך הזמן בטל התואר“.

אוצר החכמה

וזה קשור גם עם המחלוקת דר"י וחכמים³⁵: „ר"י אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכ"א אף מפזר וזורח לרוח או מטיל לים“: חכמים ס"ל שאיסור החמץ הוא ב„תואר“ הדבר, ולכן מספיק „מפרר וזורח לרוח או מטיל לים“, שאז מתבטל „התואר“ של החמץ (ובמילא — הענין דאכילה והנאה), אע"פ שעצם החמץ נשאר; ואילו ר"י ס"ל שאיסור החמץ „חל על העצם“ ולכן צריך לשרוף את החמץ — שמתבטל עצם מציאותו³⁶, ולא רק „התואר“ והאפשרויות של אכילה והנאה³⁷.

לפי"ז י"ל שבזה קשורה גם השאלה הנ"ל: אם סוברים שהאיסור „חל על העצם“ ולכן צריכה המכירה להגוי לכלול גם את העצם של החמץ, במילא לא נשאר בהחפץ שום מציאות שהקדושה הקודמת תהי' לה אחיזה בו.

שם: „שהביטול מועיל להוציא מתורת חמץ ולהחשיבו כעפר שאינו ראוי לאכילה“.

וראה צפע"נ (השלמה שם. ושם ע' 46 בתחילתו. ועוד. הובא במפענ"צ שם ס"ח) לענין ביטול ע"ז, משא"כ כשמפקירו הרי עצם הדבר יצא מרשותו. ודעת אדה"ז דענינו הפקר — ראה סתל"א ס"ב. וכן בס"ג"ד מדייק „ביטול והפקר“, ולא יפקירנו כו" (וראה סתל"ד ס"ו-ח). וראה צפע"נ הל' חו"מ פ"ב ה"ב. ובהשמטות שם פ"ג ה"י. — ולהעיר מחיוב שריפת קדשים (האם תלוי בהנ"ל או שזהו דין נוסף). ובכל אופן אינו שייך לעונש מיתת שריפה שהרי אופנו — דהגוף קיים (סנה' נב, א), משא"כ בשריפה דעיר הנדחת שהיא כליל. ואכ"מ.

(34) פסחים כח, סע"א ואילך.

(35) פסחים רפ"ב.

(36) בשו"ת צפע"נ ווארשא סי' נ (הובא בצפע"נ עה"ת ר"פ בחוקתי. לקו"ש ח"ז ע' 189) מבאר המחלוקת בפ"י תיבת חשכיתו. אבל מוכן מדבריו שזה שייך להשאלה במהות האיסור. וראה מכתבי תורה מכתב קט. כולם הובאו במפענ"צ פ"א ס"א. וראה לקו"ש חט"ז ע' 88 ואילך.

(37) לכאורה י"ל שזהו גם המחלוקת אם ביטול ענינו השבתה בלב שיחשוב אותו כעפר כו' (ראה פרש"י פסחים ד, ב. רמב"ם פ"ב מהל' חו"מ ה"ב. וראה רמב"ן פסחים שם) או שהוא מחמת הפקר (תוס' שם. ר"ן ריש פסחים): ביטל הדבר כלכו ומחשבתו כו' מתאים בהתואר (ראה רמב"ן

אבל אם סוברים שאיסור חמץ „הוא רק תואר“ שהוא דבר נוסף על עצם הדבר³⁸, שלכן יש מקום לומר שבמכירת חמץ (בכדי שלא יעבור על ב"י וב"י³⁹) נמכר רק הדבר הנוסף על העצם, הקשור בה „תואר“⁴⁰, ובמילא נשארת בזה הקדושה הקודמת (הבעלות על העצם⁴¹ — של הנותן) שנוגעת בהעצם של הדבר.

ולפי"ז, מכיון שהלכה כר"ש⁴² שחמץ לאחר הפסח מותר בהנאה, והאיסור אינו אלא משום קנס, וכמו"כ בנוגע לביעור חמץ הרי רק „המנהג לשורפו“⁴³ אבל ההלכה היא הרי כחכמים⁴⁴ שמספיק „ומפרר וזורר לרוח או מטיל לים“ — הרי נמצא שאין חסרון למכור שיריים של צדיק (וכד') לאינו יהודי, כי גם לאח"ז אפשר שתישאר בזה קדושת הצדיק⁴⁵.

ז. אבל באמת אין לומר כן, כי אע"פ שהמכירה היא בכדי שלא לעבור על ב"י וב"י, אבל הרי דעת רוב הפוסקים שזוהי מכירה גמורה, כנ"ל, ז.א. שעצם החמץ קנוי לגוי בקנין גמור ומדאורייתא⁴⁶, (ובפרט לתקנת אדה"ז שעושים ערב קבלן), עד כדי כך שהנכרי יכול למכרו לשני לאחר הפסח⁴⁷, דהיינו שאין לו רק זכות השתמשות או קנין רק

שו"ע אדה"ז רסחמ"ח.
 (43) רמ"א סתמ"ה ס"א. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.
 (44) רמב"ם שם פ"ג הי"א. שו"ע אדה"ז שם.
 (45) להעיר מגדרי חלות הדין דבאו בה פריצים וחללוה (ע"ז נב, ב (ומלחמות שם). נדרים סב, א. וראה צפע"נ עה"ת הפטרת פ' בהר (ע' רמז), דין כלי המקדש (בהיותם אצל אחשורוש — ראה מגילה יא, ב), אבל כיאת פריצים וכו' אסורה, משא"כ בנדר"ד. ואכ"מ.
 (46) ראה לעיל הערה 10.
 (47) ראה לעיל (בהערה הנ"ל) שאדה"ז כ' ששום אדם .. לא יוכל לקנות .. אחר הפסח, ולא כל' המג"א והח"י, וראה ט"ז

(38) ולהעיר מב' הדיעות בשו"ע אדה"ז סתמ"ז סמ"ה, סתנ"א סי"ג ובהגהה שם. ובסי' תמוז שם „הי' שמו חמץ ועכשיו שמו חמץ אלא שעד עכשיו לא אסרו הכתוב ועכשיו הוא כחתיכת נבילה“.
 (39) ראה פסקי דינים להצ"צ ושו"ע אדה"ז שבסוף הערה 6. וראה שד"ת שבהערה 10.
 (40) ומצינו עד"ז בכמה עיני קנינים ובעלות. ולהעיר מצפע"נ מהד"ת לא, ב (הובא במפענ"צ פ"א סכ"ט).
 (41) מעין דוגמא לדבר: קודם לברכה לה' הארץ ומלואה לאחר ברכה והארץ נתן לבנ"א (ברכות לה, סע"א) — אף שגם אז הוא לה', אבל כחילוק דקדשים וחולין.
 (42) רמב"ם פ"א מהל' חו"מ ה"ד.

בה"תואר" של החפץ, כי אם שהעצם של הדבר הוא שלו⁴⁸.

ועפ"ז מובן הטעם שחסידים לא רצו למכור דבר מאכל שקיבלו מהרבי לאינו יהודי, כי זהו לא רק ענין של היפך כבוד רבו – ששיריים (וכיו"ב) שקיבלו מהצדיק ימסרו לרשותו של אינו יהודי (שמקבל חיות משלש קליפות הטמאות)⁴⁹ – כ"א עי"ז מפקיעים בידים ח"ו את בעלות הקדושה שהיתה ע"ז קודם⁵⁰.

10/08/2018

ח. לפי"ז אפשר לבאר הטעם שלא היתה הנהגה להפקיר שיריים וכו' של הצדיק:

הרוגצ'ובי אומר⁵¹, דהגדר של הפקר אפשר לפרש בשני אופנים: אם הפעולה של הפקר הוא שהבעה"ב מסלק עצמו מהחפץ שהוא מפקירו, והחפץ אינו שייך לאף אחד, או שע"י ההפקעה "מקבלים" כל בני האדם (זכות ו) קנין בדבר המופקר.

ובזה מבאר הרוגצ'ובי פלוגתת אמוראים⁵²:

מי שמילא מבור של הפקר ביו"ט⁵³ לצורך חבירו, ר' נחמן אומר שהתחום הוא "כרגלי מי שנתמלא לו", דהיינו שמחשבים את אלפים האמה (של מקום שביתה) מהמקום שנמצא זה שלצרכו נתמלאו המים,

שם "וא"ל דלא מכר לעכו"ם רק כדי להפקיע איסור חמץ ולא להפקיענו מרשותו דז"א דא"כ הו"ל חמץ של ישראל".

48 ולהעיר מהדיעות שלא ימכרו הכלים להנכרי שלא יצטרכו טבילה כשיצאו מרשות העכו"ם (שו"ת שיכת ציון סי"א. שו"ת חת"ס או"ח סק"ט. הובא בשו"ת שם ס"ט אות כז). ומה שלא כתבו אדה"ז – ראה בסימן הבא עמ' צו (ודלא כבשד"ח שם).

49 להעיר מלקו"ד תשנ"ג, א דכללות הענין שכתב יד קדשו של רבינו הזקן ימצא אצל אינו יהודי היא אחת מפליאות

תמים דעים יתברך ויתעלה.
50 וצ"ע אם י"ל שכנודן הנ"ל הערה 3 שאני.

51 הלכות נדרים פ"ב הי"ד (י, ד).
הלכות מתנות עניים פ"ב (לא, ג) ופ"ד (נט, ג).

52 ביצה לט, א.
53 בגמרא קאי פלוגתי' בכורות של עולי בבל, אבל בצפ"נ נדרים שם ובמת"ע (לא, ג) גבי "מעיינות הנובעין", ואולי כ' כן כי של עולי בבל לא שייך עתה, משא"כ מעיינות הנובעין גם כשהם של יחיד ה"ה כמו בור של הפקר כבגמרא שם לפנ"ז. וראה השגת הראב"ד הל' יו"ט

ורב ששת אמר שמחשבים את האלפים אמה „כרגלי הממלא“; ואומר בגמרא „במאי קמיפלגי — מר סבר בירא דהפקרא הוא ומר סבר בירא דשותפי הוא“, ומבאר הרוגצ'ובי (ששניהם ס"ל שהבור הוא הפקר, אבל): רב נחמן סובר שגדר ההפקר הוא שהכל יש להם בו זכות וחלק — גם זה שנתמלאו המים לצרכו, ולכן יש לזה את הדין של „בירא דשותפי הוא“. ורב ששת סובר: הפקר גדרו הוא שאינו שייך לאף אחד, ובמילא הממלא יכול (לזכות לעצמו — עיי"ש — אבל) אינו יכול לזכות את המים בעד אחר, ולכן אי אפשר לחשב אלפים אמה של האחר, אלא „כרגלי הממלא“⁵⁴.

ולפי שתי הסברות בהפקר מובן בנדו"ד, כדלקמן.

10708/2018

ט. לפי הסברא שהפקר פועל שזה יהי' שייך להכל⁵⁵, מובן בפשטות הטעם שלא רצו להפקיר את השיריים הנ"ל — ומאותו הטעם שבמכירה לאינו יהודי — כי אז הרי"ז שייך לכל הגויים שבעולם, ובפרט שבפשטות הרי יהודים, שאין רצונם בחמץ בפסח, מסלקים עצמם מלקבל הזכות בהפקר זה⁵⁶, והרי"ז היפך כבוד רבו, כנ"ל. ובפרט אחד גרוע יותר להפקיר מאשר למכור לאינו יהודי: כשהוא מוכר לאינו יהודי יכול הוא לחפש ולמצוא גוי שהוא מחסידי או"ה שהרמב"ם פוסק אודותם⁵⁷ שיש להם חלק לעוה"ב⁵⁸, ובפרט

פ"ה ה"י (בסופה).

(54) אבל להעיר שבגמרא שם (לט, ב) מסיים דפלוגתי' הוא לא אם בירא דשותפא אלא דכולא עלמא בירא דהפקירא היא אלא הכא במגבי' מציאה לחברי' כו' וכהפי' בזה בפרש"י תוס' וכו'. וכן הוא להלכה במג"א או"ח סשצ"ז סק"ד ושו"ע אדה"ז שם סי"ח. (55) ולהעיר מל' אדה"ז סתל"ז סי"א „שהרי יש לכל העולם הילוך בו כו' והגוים אינן מוחליין“. ובהל' גזילה וגניבה סוסי"ז.

(56) ובלא"ה אינו ברשותו של אדם ורק שעשאו הכתוב כאילו ברשותו פסחים ו, סע"ב); וראה ר"ן (פסחים בתחלתו) דמה"ט מהני גילוי דעתי' בעלמא דלא ניחא לי' ליהוי זכותא בגוי' כלל סגי. וראה שו"ע אדה"ז סתל"ד ס"ז. (57) הלכות מלכים ספ"ח. וראה ירושלמי מגילה פ"ג ה"ב. (58) ובליקוטי ביאורים (מז, ד — להרה"צ כו' ר"ה מפאריטש) שחסידי או"ה הם מק"נ, ומציין שם לשער חהמ"צ בסידור.